

ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΡΟΥΒΙΝΣΤΑΪΝ

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΟΚΙΜΙΟΝ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Μ' ΑΡΘΟΥΡ
(Alexandre M' Arthur).

(Κατὰ μετάφρασιν ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ ὑπὸ τῆς δεσποινίδος Χαρικλείας Ν.Μ.)

Ὁ βίος τῶν ἔργων ἀνδρῶν εἶνε πάντοτε ἐπωφελὲς ἀνάγνωσμα, πεποιθήμεν δὲ ὅτι μετὰ πολλοῦ ἐνδιαφέροντος ἀναγνωσθήσεται καὶ ὁ τοῦ διασήμευ ρώσσου μουσικοῦ Ἀντωνίου Ρουβινστάϊν, τοῦ δι' ἀπαρμιλλοῦ κλειδοκυμβαλιστικῆς τέχνης καὶ ἀθανάτων συνθεμάτων ἐπισπασαμένου γενικὸν ἐνσουςιασμὸν καὶ ἀναδείξαντος ἑαυτὸν οὐ μόνον καύχημα τῆς πατρίδος του, ἀλλὰ καὶ τοῦ ὅλου μουσικοῦ κόσμου. Ἡ βιογραφία αὕτη συνετάχθη ὑπὸ διαπρεποῦς Βρετανοῦ διὰ τρόπου ἐπαγωγοῦ καὶ μεστοῦ ἐνδιαφέροντος, ἀφιερουμένη εἰς τὴν κυρίαν Ὀλγαν Νοβικόφ. Προβαίνομεν εἰς τὴν δημοσίευσιν αὐτῆς τόσῳ μᾶλλον εὐχαρίστως, ὅσῳ ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ τὸ ἔργον μετεφράσθη νῦν τὸ πρῶτον ὑπὸ ὁμοεθνοῦς ἐξ εὐπατριδῶν δεσποινίδος πάνυ εὐγενῶς χορηγησάσης ἡμῖν τὰ χειρόγραφα αὐτῆς πρὸς εὐρυτέραν καὶ παρὰ τῷ ἡμετέρῳ δημοσίῳ διάδοσιν τῶν μεγάλων ἔργων τοῦ ρώσσου μελοποιοῦ καὶ τῶν μεγάλων τιμῶν τῶν ἀπονεμηθεισῶν τῇ μεγαλοφυΐᾳ αὐτοῦ. Ἐσμὲν βέβαιοι ὅτι καὶ ἕτεραι Ἑλληνίδες θὰ παράσχωσιν ἡμῖν εὐκαιρίας νὰ ἐκτιμήσωμεν προϊόντα τῆς φιλοπονίας αὐτῶν τοσοῦτον χρήσιμα καὶ συντελεστικά εἰς ἐπίρρωσιν καὶ ἀναζωπύρῃσιν καὶ τοῦ παρ' ἡμῖν καλλιτεχνικοῦ φρονήματος, ὅσον τὸ ὑπὸ τῆς ἐξ εὐπατριδῶν δεσποινίδος Χαρικλείας Ν. Μ. φιλοπονηθέν, τὸ διὰ τῆς ἀφηγήσεως τοῦ βίου μεγάλου καλλιτέχνου διδάσκον τὴν ἀλήθειαν τοῦ λογίου τῶν ἡμετέρων προγόνων, ὅτι αὐτῶν πόνοι πωλοῦσιν ἡμῖν πάντα τὰγαθὰ οἱ θεοί, διότι καὶ ὁ Ρουβινστάϊν διὰ τοιούτων καὶ μόνον διὰ τοιούτων ἐκτήσατο ὄφθιτον κλέος.

Πρόλογος τοῦ Συγγραφέως. Παρουσιάζων ὁ συγγραφεὺς εἰς τὸ δημόσιον τὸ βιογραφικὸν τοῦτο δοκίμιον δὲν ἀξιοῖ ὅτι παρέχει ἔργον τέλειον ἢ πληρὲς. Παρουσιάζει αὐτὸ ὡς ἀπάνθισμα γεγονότων τοῦ βίου τοῦ Ἀντωνίου Ρουβινστάϊν, συνειλεγμένων ἐν Πετροπόλει ἐξ ἐπιστηθίων φίλων τοῦ μεγάλου συνθέτου καὶ κλειδοκυμβαλιστοῦ, ἐκ ρωσσικῶν ἐφημερίδων, συγγραμμάτων καὶ φυλλαδίων καὶ ἐκ πληροφοριῶν ἀρυσθεισῶν ἐν τῇ Ρώμῃ διαφόρων προσωπικῶν μετ' αὐτοῦ συνδιαλέξεων. Ἐν Πετροπόλει μηνὶ δεκεμβρίῳ 1889.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Γέννησις καὶ πρώτη ἐμφάνισις αὐτοῦ ὡς κλειδοκυμβαλιστοῦ.

Ἐν Ρωσίᾳ τὸ ἔτος 1829 δὲν ἦτο καθ' ὅλα εὐάρεστον καὶ δὴ ταῖς ἐν αὐτῇ οἰκοῦσιν Ἰουδαίαις. Ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ μεγάλου Πέτρου καὶ

ἐπὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ, καθ' ὅσον κατὰ τὰ ἄλλα προήγετο ἡ ἡμέρωσις καὶ ἡ ἀνάπτυξις, κατὰ τοσοῦτον ηὔξανε καὶ ἡ ἐπίτασις τῶν ἀνησυχιῶν αὐτῶν.

Κατὰ τὸ 1810 οἱ Ἰουδαῖοι ἀπεκλείοντο πάσης δημοσίας θέσεως· ἀπηγορεύετο αὐτοῖς ἡ κατ' ἀρέσκειαν διαμονὴ ἢ μετάβασις ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν — ὅπερ νόμος καὶ νῦν ἰσχύει — πρὸς δὲ ἀπηγορεύετο αὐτοῖς ἡ ἀγορὰ γαιῶν, ἡ κατὰ βούλησιν ἐκπαίδευσις τῶν τέκνων αὐτῶν καὶ ἀντὶ ὑπερόγκων φόρων παρείχετο αὐτοῖς ἄδεια ἐξασκήσεως εἰδῶν τινῶν ἐμπορίας.

Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα ὅτε ἐγεννήθη ὁ Ἀντώνιος Ρουβινστάιν τῇ 16/28 Νοεμβρίου 1829 ἐν Βεσβοτινέσι, χωρίῳ παρὰ τὸ Ἰάσιον τῆς Μολδαβίας.

Οὐδὲν ἦττον οἱ Ἰουδαῖοι μέχρι τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀναρρήσεως τοῦ αὐτοκράτορος Νικολάου οὐ μόνον ἐκτῶντο τὰ τῆς συντηρήσεως, ἀλλὰ καὶ ἀπρόσκοπτα εἶχον τὰ τῆς διαφυλάξεως τῶν ἐθίμων, τῆς γλώσσης, τῆς περιβολῆς αὐτῶν καὶ κατώρθουν ν' αὐξάνωνται καὶ πληθύνωνται. Ἐπὶ αὐτοκράτορος Νικολάου ἐξεδόθη τὸ μέγα περὶ Ἰουδαίων οὐκάζιον, τὸ τοσαύτης σχὸν ροπὴν καὶ ἐπὶ τῆς τύχης τοῦ ἀνθρώπου, ὅστις ὡς ἐκ τούτου ἐμελλε κατόπιν νὰ διαλάμψη ὡς φαινότατος τοῦ ἐν Ρωσσίᾳ καλλιτεχνικοῦ στερεώματος ἀστήρ, ὡς ἔξοχος φιλόανθρωπος, εὐεργέτης, θερμουργὸς πατριώτης.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐκδόσεως τοῦ οὐκάζιου τούτου ὁ οἶκος Ρουβινστάιν ἠρίθμει ἐξήκοντα μέλη καὶ εἶχεν ἀρχηγὸν τὸν πάππον τοῦ διασῆμου μουσικοδιδασκάλου, ἄνδρα οὐχὶ κοινὸν τὸν χαρακτῆρα, καλούμενον δὲ Ρόμαν Ρουβινστάιν. Ὅτε ὁ γέρων οὗτος ἀνέγνω τὸ οὐκάζιον, συγκαλέσας τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας του ἐν Βερτισέφ, κειμένῳ ἐν τῇ κυβερνείᾳ Κιέβου, παρὰ τὴν ὁμώνυμον πόλιν, εἶπε: «Προτιμότερον νὰ ὑποστῶμεν τὸ βάπτισμα ἐν τῷ ἁγίῳ ὕδατι καὶ τὸ χρίσμα καὶ γείνωμεν χριστιανοὶ ἢ ν' ἀπολέσωμεν τὴν περιουσίαν ἡμῶν.»

Ὁ Ἀντώνιος Ρουβινστάιν ἤγε τότε τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἡλικίας του καὶ οὐδεὶς ἐφαντάζετο τὴν ὑπερλάνθουσαν ἐν τῷ νηπίῳ μουσικὴν μεγαλοφυΐαν. Ὁ πατὴρ του, Γρηγόριος Ρουβινστάιν, Ἰουδαῖος ἐκ Πολωνίας, ἦτο ἀδαῆς τῆς μουσικῆς, ἀδαέστερος δ' αὐτῆς ἦν ὁ πάππος αὐτοῦ, ὁ ρέκτης Ρόμαν Ρουβινστάιν, ἐν γένει δέ, ἐξαιρέσει τῆς μητρὸς αὐτοῦ Κλάρας Λέβεστον, Ἰουδαίας ἐκ Γερμανίας, ἥτις ἦτο δόκιμος κλειδοκυμβαλίστρια, οὐδὲν ἕτερον μέλος τῆς οἰκογενείας, καθ' ὅσον τοῦλάχιστον αὐτὸς ὁ Ἀντώνιος Ρουβινστάιν ἠδύνατο νὰ γινώσκῃ, ἐφρόντιζε περὶ μουσικῆς.

Τὸ τέταρτον ἔτος μετὰ τὸ γενικὸν ἐν Βερτιτσέφ βάπτισμα τῆς ὅλης οἰκογενείας Ρουβινστάιν, Γρηγόριος, ὁ πατὴρ τοῦ Ἀντωνίου Ρουβινστάιν, μετέβη εἰς Μόσχαν, ἔνθα χάρις εἰς τὸ βάπτισμα καὶ τὴν οὕτω διαφυλαχθεῖσαν πατρικὴν του περιουσίαν, ἐγκατέστη ὡς ιδιοκτῆτης καὶ διευθυντῆς ἐργασταρίου μολυβδίνων γραφίδων.

Ὁ Ἀντώνιος, ὁ καὶ πρεσβύτερος υἱὸς αὐτοῦ, ἦτο τότε πενταέτης, πλήρης ζωηρότητος, μακροὺς ἔχων ξανθοὺς βροτρυχοὺς καταπίπτοντας ἐπὶ τῶν ὤμων του καὶ ἐπισκιάζοντας τοὺς σὺννοιαν ἐκράζοντας ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ· ἐφαλλεν ἀπαύστως ἁσμάτια καθ' ἅπασαν τὴν ἡμέραν καὶ ὅτε ἡ μήτηρ αὐτοῦ ἐκάθητο ὅπως κρούσῃ τὸ κλειδοκύμβαλον, ἵστατο παρ' αὐτῇ· καὶ ἐβλεπεν αὐτὸν ἡ μήτηρ πάντοτε προσεκτικώτατον ἀκροατὴν. Τέλος, ὅτε ἡμέραν τινὰ εὔρεν αὐτὸν προσπαθοῦντα νὰ παίξῃ εἰδος ὀργάνου, ὅπερ αὐτὸς κατεσκεύασεν ἐκ ξύλου καὶ ἐλαστικῶν νημάτων ἐν σχήματι τετραχόρδου, ἐμόρφωσε τὴν γνώμην ὅτι ὁ υἱὸς αὐτῆς εἶχε κλίσιν εἰς τὴν μουσικὴν καὶ ἤρξατο νὰ δίδῃ αὐτῷ τὰ πρῶτα μαθήματα.

Προώδευε μετὰ θαυμαστῆς ταχύτητος· οὐδεμία δυσχέρεια ἀνεχαίτιζεν αὐτὸν καὶ μετὰ τσσαύτης εὐχερείας ἐμάνθανεν, ὥστε ἡ μήτηρ αὐτοῦ ἐπὶ ἓν ἔτος διδάξασα μόνη ἀπεφάσισε νὰ θέσῃ αὐτὸν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ πρωτεύοντος τότε ἐν Μόσχᾳ κλειδοκυμβαλιστοῦ, τοῦ καθηγητοῦ Βιλουέν.

Δὲν παρήλθεν ἕκτοτε ἐν καὶ ἡμισυ ἔτος καὶ τὸ πλεῖστον τῆς Μόσχας διελέγετο μετὰ θαυμασμοῦ περὶ τῆς ἐκτάκτου μουσικῆς εὐφυΐας καὶ τῆς ἐκτελεστικῆς δεινότητος τοῦ μικροῦ Ρουβινστάιν· ἐν τέλει δέ, κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1839, ἐπιτροπὴ φιλανθρώπων, ἀναλαβοῦσα συναυλίαν, προσῆλθε παρὰ τῷ Γρηγορίῳ Ρουβινστάιν καὶ παρεκάλεσεν αὐτὸν νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τὸν υἱὸν αὐτοῦ νὰ ἐκτελέσῃ ἐπὶ κλειδοκυμβάλου τεμάχια τινὰ δημοσίᾳ ἐπὶ φιλανθρωπικῷ σκοπῷ.

Τὸ κατ' ἀρχὰς ὁ Γρηγόριος Ρουβινστάιν ἠρνήθη· ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ἐπιζητήσις θεαμάτων παίδων ἐκτάκτως πρῶϊμου μεγαλοφυΐας δὲν εἶχεν εἰσέτι ἐπεκταθῇ μέχρι Μόσχας, ἀφ' ἑτέρου δὲ σύστημα τῶν ἰουδαϊκῶν οἰκογενειῶν ἢ τῶν οἰκογενειῶν τῶν ἐξ Ἰουδαίων ἐλκουσῶν τὸ γένος ἦτο νὰ συγκρατῶσι μᾶλλον καὶ τηρῶσι περιορισμένους τοὺς μικροὺς ἢ νὰ σπεύδωσιν εἰς ἐπίδειξιν αὐτῶν. Οἱ γονεῖς τοῦ Ἀντωνίου Ρουβινστάιν συνησθάνοντο βεβαίως τὸ ἕξοχον προσὸν τοῦ υἱοῦ των, ἐφοβοῦντο ὅμως τὸ ἐπ' αὐτοῦ ἀποτέλεσμα τῶν πρῶϊμων δημοσίων ἐγκωμίων καὶ τὴν ἐκ τούτου πυχὸν βλάβην τοῦ χαρακτῆρός του· πρὸς δὲ οὐδ' ἐσκέπτοντο τότε νὰ καταστήσωσιν αὐτὸν ἐξ ἐπαγγέλματος μουσικόν. Μετὰ πολλὰς ὅμως καὶ θερμὰς παρακλήσεις, ἡ ἐπιτροπὴ, ἡ πρὸς φιλανθρωπικὸν σκο-

πὸν ἀναλαβοῦσα τὴν ὀργάνωσιν συναυλίας, κατώρθωσε νὰ λάβῃ τὴν ἄδειαν παρὰ τῶν γονέων καὶ οὕτως ἡ πρώτη πρὸ τοῦ δημοσίου ἐμφάνις τοῦ Ἀντωνίου Ρουβινστάιν ἐγένετο τῇ 23 Ἰουλίου 1836 ἐν τῷ ἐν Μόσχᾳ *Πετρόβσκι* παρὰ ἐνώπιον ἀκροατηρίου ζωηρότατον ἐνθουσιασμόν ἐκδηλώσαντος.

Κατὰ τὴν ἐσπέραν ἐκείνην ὁ Ρουβινστάιν ἀνέκρουσε τὸ *Allegro* ἐκ τῆς συναυλίας τοῦ Χοῦμελ συνοδευόμενος ὑπὸ ὀρχήστρας, τὸ *Andante* τοῦ Τάλβεργ καὶ τέσσαρα μικρὰ τεμάχια ἐκ τῶν τοῦ Λίστ, Φίηλδ καὶ Χένσελτ· ἐφημερὶς δέ τις τῶν τότε ἐκδιδεμένων ὑπὸ τὸν τίτλον *Γαλάτεια τῆς Μόσχας*, κατεχώριζεν ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν· «*Πρώτη πρὸ τοῦ δημοσίου ἐμφάνις ἐννεαετοῦς παιδός, τοῦ καλλιτέχνου Ἀντωνίου Ρουβινστάιν*» τὰ ἐπόμενα:

«Τὰ διαλείμματα τὰ μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἐκάστου τεμαχίου, ὅπερ ὁ νεαρὸς Ρουβινστάιν ὄντως ἀνέκρουε μετὰ θαυμασίας τέχνης, ἐπληροῦντο ζωηροτάτων χειροκροτημάτων καὶ γενικὸς ἦτο ὁ θαυμασμὸς τοῦ ἀκροατηρίου αὐτοῦ. Τὸ μᾶλλον ἐκπλήττον ἦτο ἡ εὐχέρεια δι' ἧς ὁ καλλιτέχνης παῖς ὑπερεπτήδα πᾶσαν δυσχέρειαν· αἱ μικραὶ χεῖρές του διέτρεχον τὰς κλεῖδας τοῦ κλειδοκυμβάλου μετὰ μεγίστης ταχύτητος ἀποσπῶσαι γλυκυτάτους καθαροὺς φθόγγους, τοῦτο δὲ πάντοτε μετὰ τῆς πρεπούσης δυνάμεως· ἀλλὰ τὸ κορυφοῦν τὸν θαυμασμόν ἦτο ἡ ὑπὸ τοῦ καλλιτέχνου παιδὸς πλήρης ἀντίληψις τῆς ἰδέας καὶ κατανόησις τοῦ σκοποῦ τοῦ συνθέτου. Βεβαίως κέκτηται πνεῦμα καλλιτέχνου καὶ αἰσθάνεται τὸ καλόν, καὶ τὸ ἐν αὐτῷ μουσικὸν τάλαντον, σὺν τῷ χρόνῳ τελειοποιούμενον καὶ συμπληρούμενον θὰ παράσχῃ αὐτῷ ἀναμφιβόλως θέσιν ἐντιμὸν ἐν τῇ χορείᾳ τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐπιστημοτήτων.»

Ἡ τελευταία αὕτη προφητεία κατὰ γράμμα ἐπληρώθη, τὸ δὲ ἀκροατήριον τῆς Μόσχας, τὸ τοσούτῳ ζωηρόν φόρον τιμῆς ἐπιδαφιλεῦσαν τῷ μικρῷ καλλιτέχνῃ, δὴ ὁ διευθυντὴς Βασίλωφ, ἵνα γίνηται θεατὸς τοῖς πᾶσιν, ἀνεβίβασεν ἐπὶ τραπέζης, ἣν ἀπλῶς τὸ πρῶτον ἐκ τῶν μυρίων ἄλλων ἀκροατηρίων τῶν καταληφθέντων ὑπὸ ἐκστάσεως καὶ θαυμασμοῦ πρὸ τῆς μουσικῆς μεγαλοφυΐας τοῦ Ἀντωνίου Ρουβινστάιν.

Ἡ συναυλία καὶ ἡ ἐπιτυχία αὕτη ἔκρινε περὶ τοῦ σταδίου τοῦ παιδός, ἔκτοτε ἀφοσιωθέντος εἰς τὴν ἐξακολούθησιν τῶν μουσικῶν σπουδῶν αὐτοῦ παρὰ τῷ Βιλουέν καὶ ἀρξαμένου νὰ παρουσιάζεται εἰς μουσικὴν περιοδείαν ἐκτελεσθεῖσαν μετὰ διστίαν.

Ἡ ἐν Μόσχᾳ διαμονὴ τοῦ Ρουβινστάιν οὐκ ὀλίγον ἐπέδρασεν ἐπὶ τῆς μορφώσεως τῶν τάσεων καὶ τῶν ἰδεῶν, κατ' ἐξοχὴν δὲ τῆς φιλοπατρίας καὶ τῆς πεποιθήσεως αὐτοῦ ἐπὶ τὸ μουσικὸν μέλλον τῆς Ρωσσίας, πε-

ποιθήσεως, εἰρήσθω ἐν παρόδῳ, ἣν συνεμερίσθη καὶ ὁ Λίστ. Ἡ Μόσχα καὶ νῦν ἔτι εἶνε ἡ μουσικὴ πρωτεύουσα τῆς Ρωσσίας καὶ ἡ ἀκραιφνῶς ἐκπροσωποῦσα αὐτὴν πόλις. Ἐν αὐτῇ βλέπει τις τὴν ἀληθῆ ρωσικὴν ζωὴν καὶ ἐν αὐτῇ εὐρίσκει ἅπαντα τὰ γνήσια ἐθνικὰ ἔθιμα, τοὺς ἐθνικοὺς τρόπους καὶ πρωτοτυπίας, ὧν ἔχνη καὶ σημεῖα δὲν ἀπαντῶσιν ἔτι ἐν τῇ λίαν εὐρωπαϊζούσῃ Πετροπόλει.

Ἡ Μόσχα εἶνε πόλις, ἥς ὁμοία δὲν ὑπάρχει ἐν Εὐρώπῃ κατὰ τε τὴν ὠραιότητα καὶ τὴν ἐκθάμβωσιν τοῦ ὄμματος τοῦ ἀπὸ τῶν ὑψωμάτων τοῦ Κρεμλίνου ἐκτεινομένου ἐπὶ μαγευτικοῦ θεάματος. Ἐκατοστύες ἐπιχρύσων κωδωνοστασιῶν ἐκκλησιῶν ἀπαστράπτουσι καὶ ἀκτινοβολοῦσιν ὑπὸ τὸν ἥλιον· αἱ προσόψεις τῶν οἰκιῶν εἶνε κίτριναί, λευκαὶ ἢ ρόδιναί· αἱ στέγαι εἶνε ἐρυθραί, πράσιναι ἢ κυαναῖ καὶ πάντα ταῦτα ἐν συνόλῳ ἀποτελοῦσιν ἐξαίσιον χρωματικὸν σύμπλεγμα, ὅπερ ἐννοεῖ τις μόνον ὅταν ἴδῃ. Κατὰ τὸ ἔαρ, ὅταν αἱ πασχαλῆαι, αἱ φίλυραι, αἱ ἀκακίαι ἀνθίζωσιν ἐν ἅπασι τοῖς κήποις· ὅταν οἱ πέριξ λόφοι καλύπτονται ὑπὸ χλόης καὶ ὁ ποταμὸς Μόσχας ἐκτυλίσσῃται ὡς ἀργυρᾶ ταινία ἀνὰ μέσον τῶν κήπων καὶ τῶν οἰκιῶν τῆς πόλεως, ἡ Μόσχα εἶνε ὡς μαγικὴ τις ὄπτασία. Ἐν αὐτῇ οἱ κάτοικοι εἶνε ἀκραιφνεῖς Ρῶσσοι, ἐφ' ὧν οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην ροπὴν ἔσχεν ὁ πολιτισμὸς τῆς δυτικῆς Εὐρώπης· ἔχρουσι ζηλοτυπίαν τινὰ καὶ ἀρκεῦνται εἰς τὰ ἑαυτῶν, συναίσθημα, ὅπερ χαρακτηρίζει τὸ βάθος τῆς καρδίας παντὸς ἀκραιφνοῦς ρώσσου καὶ ὅπερ ὑπὸ τὴν σκιάν τοῦ Κρεμλίνου καὶ τῶν ἐκατοντάδων περικαλλῶν ἐκκλησιῶν αὐτοῦ φαίνεται εὐρίσκον προσφορώτερον ἔδαφος ὅπως ἐνισχυθῇ καὶ ἐρριζωθῇ.

Ὁ Ρουβινστάιν ἠσθάνθη τὴν ροπὴν ταύτην ἀπὸ τῆς παιδικῆς του ἡλικίας καὶ διετέλεσε πιστὸς αὐτῇ μεθ' ὅλας τὰς περιπετείας καὶ τὴν πείραν τῆς ὀρίμου ἡλικίας. Ἐζησεν ἐν Μόσχᾳ συμμεριζόμενος τὸν βίον καὶ τὰς σκέψεις τῶν ἄλλων ὁμηλικίων παίδων, ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐπίβλεψιν τῶν γονέων αὐτοῦ καὶ ἔχων συντρόφους τὰς δύο ἀδελφάς καὶ τοὺς δύο αὐτοῦ ἀδελφοὺς μέχρι τοῦ δωδεκάτου ἔτους τῆς ἡλικίας, ὅτε ἡ ζωὴ — καὶ ἡ βαρυτέρα πασῶν εἶνε ἡ τοῦ καλλιτέχνου — ἤρχετο δι' αὐτὸν ἐν πάσῃ τῇ σοβαρότητι αὐτῆς διὰ τῆς πρώτης μουσικῆς αὐτοῦ περιοδείας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

Πρώτη μουσικὴ περιοδεία.

Ὁ Ρουβινστάιν γεννηθεὶς περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος εἶδε κατὰ τὴν νεότητά καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ὀρίμου ἡλικίας του τὴν λαμπροτάτην τομὸς ιε'. Φεβρουάριος.

περίοδον τοῦ αἰῶνος τούτου, οὗ τὸ κατακόρυφον ἰδίᾳ ἢ ἐποχῇ, περὶ ἧς νῦν γράφωμεν.

Ὁ δεικνοητικὸς κόσμος τῆς Εὐρώπης εἰσῆρχετο τότε εἰς νέαν καὶ χρυσήν φάσιν· πυρσοὶ μεγαλοφυΐας πανταχόθεν ἀπῆστραπτον. Ὁ Χάινε καὶ ὁ Μυσσέ διέχεον νεανικὸν ἐνθουσιασμόν· ἡ Γεωργία Σάνδη ἐξείλιτε τὰς τολμηρὰς θεωρίας αὐτῆς· ὁ Λίστ ἐν τῷ ζωηρῷ βίῳ αὐτοῦ ὅτε μὲν παρὰ τὰς ἀκτὰς τῆς λίμνης τοῦ Κόμου ἐν μέσῳ κιτρεῶν καὶ μύρτων, ὅτε δὲ ἐν πολυτελείῃσι αἰθούσαις τῶν Παρισίων, περιστοιχιζόμενος ὑπὸ συγχρόνων Ἀσπασίων καὶ Ἀξιοθεῶν, ἔζη ὡς ἀχαλίνωτος ἰχνηλάτης τῶν ἀπολαύσεων τοῦ βίου κατὰ τὰς περιγραφὰς τὰς ἀνευρισκομένας ἐν ταῖς σελίσι τοῦ *Δεκαημέρου* τοῦ Βοκκακίου· ὁ ἄβρὸς καὶ ρεμβώδης Σωπὲν ἐν τῷ μέσῳ τῶν περικαλλῶν γυναικῶν τῆς πατρίδος αὐτοῦ ἐδίδασκε διὰ τοῦ κλειδοκυμβάλου αὐτοῦ τοῦ συστήματος Πλέγελ ὅτι ἐν τῷ ἔρωτι, τῇ τέχνῃ καὶ τῇ ποιήσει ὑπάρχει βαθύτερον αἶσθημα τοῦ τέως ὑπὸ τοῦ κόσμου ἀντιλαμβανομένου.

Ἦτο ἐποχὴ αἰγλήεσσα, μεστὴ παραφόρου ρομαντικότητος, μεγάλων ἔργων καὶ ἔτι μείζονος ζωτικότητος. Ἡ τευτονικὴ νεολαία ἐμπνεομένη ὑπὸ τῶν σελίδων τοῦ Γκαϊτε ἀπειργάζετο θαύματα, αἱ δὲ τῶν Παρισίων αἰθούσαι ἀπῆστραπτον πληρούμεναι ὑπὸ σθεναρᾶς καὶ ἐνθουσιώδους νεότητος ἐγκλειούσης πᾶν ὅ,τι ἔξοχος διάνοια, εὐφυΐα, τέχνη, ἀκμὴ ἡλικίας καὶ ἐλπίς ὑπόσχεται.

Ἐν ταῖς γερμανικαῖς αἰθούσαις τῶν διαλέξεων, τοῦ δημοσίου βίου, ἐν ταῖς οἰκογενειακαῖς ἀναστροφαῖς καὶ τοῖς γραφείοις τῶν ἐκδοτῶν παρετηρεῖτο μεγάλη ἀλλοίωσις καὶ ἀκμαία δρᾶσις πάντων τῶν στοιχείων τῆς ζωτικότητος καὶ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ.

Ὁ Μένδελσων συνέγραφε συνθέματα ἐπὶ συνθεμάτων καὶ ἕκαστον ἐπόμενον ἦτο θαλερώτερον καὶ περιπαθέστερον τοῦ προηγουμένου· ἐν τῷ μέσῳ δὲ τῆς ὑπ' ἀριθ. 3 καὶ ἐν ὁδῷ *Λειψίας* περιλαμποῦς λίσχης, διεμορφοῦτο τὸ καθαρὸν ἐκεῖνο συναίσθημα τῆς τέχνης, οὗ τὴν ἐπίδρασιν φέρουσι καὶ οἱ ἡμέτεροι χρόνοι.

Ὁ Βέμπερ ἐπέρανε τὰ συνθέματα αὐτοῦ καὶ διὰ τοῦ Freischütz καὶ τοῦ Oberon, μέσῳ χρώμενος τῇ μουσικῇ, ἐδίδασκε τὸν κόσμον τὴν εὐνοϊαν τῶν ὑπὸ τῆς ρομαντικῆς σχολῆς ἐπενεχθεισῶν εἰς πάντα μεταβολῶν.

Ὁ Σοῦμαν, κεκυφὼς πρὸ τοῦ γραφείου του, μετὰ ζήλου καὶ ἐνθουσιασμοῦ ἔγραφε τὰς σελίδας τῆς *Μουσικῆς Ἐφημερίδος* (*Musik Zeitung*) πρὸς διάπλασιν τοῦ φρονήματος τῶν ὁμοεθνῶν του κατὰ τὰς εὐρυτέρας καὶ ἀληθεστέρας ἀπαιτήσεις τῆς τέχνης, καταγγέλλων τὸ ψευδὲς καὶ νόθον, βοηθῶν τὴν νεωτέραν γενεάν εἰς τὴν κατανόησιν τῶν μεγάλων

ιδεῶν καὶ ἐνθαρρύνων πάντα εἰς τὴν ἀναζήτησιν τοῦ ἀληθοῦς, τοῦ ἀχωρίστως συμβαδίζοντος μετὰ τοῦ εὐγενοῦς, τοῦ ὑψηλοῦ καὶ τοῦ μεγαλοπρεποῦς ἐν τῇ τέχνῃ· ταυτοχρόνως δὲ διὰ τῶν συνθεμάτων του ἐκληροδοῦται τοῖς μεταγενεστέροις ἀκένωτον θησαυρόν.

Ὁ Βετῶβεν καὶ ὁ Σούμπερτ ἀνεπαύοντο ἐν Βάριγκ ὑπὸ τὴν σκιὰν τῶν πέριξ λόφων, ὁ δὲ γερμανικὸς λαὸς μόνον τότε ἤρχιζε νὰ κατανοῇ καὶ αἰσθάνηται τὴν ἡδύτητα τῶν ἀθανάτων ἔργων τοῦ Βετῶβεν.

Ὁ κύκνος τοῦ Πεζάρου καὶ ὁ περιπαθὴς ἐφάμιλλος αὐτοῦ Βελλίνης, προήγαγον εἰς φῶς νέαν γενεάν ἀοιδῶν, οἱ οἱ Μάριος, Γκριζί, Μαλιβράν, Ζουλίνι, Πάστα, Λαπλάς πρωτεύσαντες ἐπὶ τῆς σκηνῆς καὶ ἀνυπέρβλητοι μέιναντες μέχρι τοῦδε ὡς ὑποκριταί, καλλιτέχναι καὶ ἀοιδοί.

Ὁ Έρνστ διεδέξατο τὸν Παγανίνην καὶ ὁ Λίστ, ὁ λίαν ἐπιτυχῶς ὑπὸ τινος τῶν συγχρόνων του παρὰβληθεὶς πρὸς μετέωρον, εἰ μὴ συνεκρατεῖτό που, ἐξετόξευε κατὰ διαλείμματα τὰς ἀκτῖνας τῆς μεγαλοφυΐας του ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον, γοητεύων πάντας διὰ τῆς χάριτος, τῆς ἀφελείας, τῆς ὀξύτητος τοῦ πνεύματος αὐτοῦ καὶ καταλείπων πανταχοῦ θαυμασμόν καὶ πόθον τῆς ἐπανόδου του. Ἦτο τότε εἰς τὸ κατακόρυφον σημεῖον τῆς φήμης του· ἦτο τὸ εἶδωλον τῶν μουσολήπτων, τῶν συναναστροφῶν, τοῦ δημοσίου καί, δίκην ἡλίου, ἐπεσκίαζε πάντα ἄλλον ἀστέρα. Ἀπίστευτον ἐφαίνετο ὅτι ὅμοιος αὐτοῦ ἡδύνατό ποτε νὰ ὑπάρξῃ καὶ ὅτε ἐκ τῆς ἀνατολικῆς Ρωσίας διεδόθη περὶ ὑπερφουοῦς κλειδοκυμβαλιστοῦ παιδός, ἀκαταγωνίστου ἐν τῇ ἐκτελέσει, μετὰ χλευασμοῦ ἠκούσθη ἡ διάδοσις αὕτη. Οὐχ ἦττον ὁμως, ὅτε κατὰ τὸ 1841—42 ὁ Ἀντώνιος Ρουβινστάιν ἐξῆλθε μετὰ τοῦ διδασκάλου του Βιλουέν εἰς πρώτην μουσικὴν περιοδείαν, κατεδείχθη ὅτι ἡ φήμη αὕτη δὲν ἦτο καυχησιλογία θεατρῶνου ἢ δημοσιογραφικὸς μῦθος.

Ἐν ἀρχῇ ὁ Ρουβινστάιν μετέβη εἰς Παρισίους καὶ ταῦτο ἦτο σπουδαιότατον γεγονός ἐν τῷ βίῳ τοῦ νεαροῦ καλλιτέχνου, διότι ἐν Παρισίοις συνήντησεν οὐ μόνον τὸν μέγιστον τῆς ἐποχῆς ἐν τῇ τέχνῃ τοῦ κλειδοκυμβαλίζειν, ἀλλὰ καὶ τὸν διασημότατον διὰ τὸ ὄργανον τοῦτο συνθέτην, τὸν Λίστ καὶ τὸν Σωπέν.

Ἡ ἐντύπωσις τῆς ἐκτελέσεως τοῦ Λίστ ἐπὶ τοῦ Ρουβινστάιν ὑπῆρξε τοσοῦτον ζωηρά, ὥστε, ὡς αὐτὸς ἀφηγεῖτο, δὲν ἡδύνατο νὰ συγκρατήσῃ τὰ δάκρυά του. Καὶ ὁ Λίστ παρέστη εἰς τὴν συναυλίαν τοῦ Ρουβινστάιν καί, ὡς ὁ Βετῶβεν ἐνηγκαλίσθη τὸν Λίστ, ὅτε οὗτος τὸ πρῶτον ἐπαιξεν, οὕτω καὶ ὁ Λίστ ἐγερθεὶς ἐνηγκαλίσθη τὸν Ρουβινστάιν, κηρύττων αὐτὸν δημοσίᾳ διάδοχον καὶ συνάδελφον αὐτοῦ.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν Σωπέν, οὗτος προσεκάλεσε τὸν Ρουβινστάιν εἰς

τὴν οἰκίαν αὐτοῦ καί, ἀφοῦ ἤκουσε τεμάχιά τινά ἐκτελεσθέντα ὑπὸ τοῦ νεαροῦ καλλιτέχνου, ἐκάθισε καὶ αὐτὸς πρὸ τοῦ κλειδοκυμβάλου καὶ ἐξετέλεσεν ἐκ τῶν ἰδίων του ἔργων ἐπιχαρίτους τινὰς *μαζούρκας*. Ἐν γένει ἢ ἐν Παρισίοις διαμονὴ ἦτο μέγα γεγονός ἐν τῷ βίῳ τοῦ Ρουβινστάιν καὶ μετὰ λύπης οὗτος ἐγκατέλιπε τοιαύτην λαμπρὰν σκηνὴν ὅπως μεταβῇ εἰς ἄλλας πόλεις.

Ἐν Λονδίῳ, διὰ τοῦτον ἢ ἐκεῖνον τὸν λόγον, κατηνάλωσεν ἑβδομάδας τινὰς παίζων ἐν ἰδιωτικοῖς μεγάροις πρὶν ἐκτελέσῃ συναυλίαν, καὶ παραδόξως πῶς ὁ νεαρὸς καλλιτέχνης ἐν τῇ πρώτῃ ταύτῃ τοῦ Λονδίνου ἐπισκέψαι αὐτοῦ ἐλαχίστης μνείας ἠξιώθη ὑπὸ τοῦ τύπου, τοῦθ' ὅπερ ἀποδοτέον ἴσως εἰς τὸ ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην εὕρισκετο ἐν Λονδίῳ ὁ Μένδελσων. Ὁ Ρουβινστάιν ἠκροάσατο αὐτοῦ κρούοντος τὸ ἐκκλησιαστικὸν ὄργανον ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἀγίου Πέτρου, ὁ δὲ Μόσλες, ὃν καθ' ὁλοκληρίαν ἀπησχόλει τότε ἢ ἐν Λονδίῳ παρουσία τοῦ Μένδελσων, ἔγραψεν ὀλίγα τινὰ καὶ περὶ «ρώσσου παιδός, οὗ οἱ δάκτυλοι ἐλαφροὶ ὡς πτερὸν καὶ ἰσχυροὶ ὡς δάκτυλοι ἀνδρός». Ὁ *Ἐξεταστής* ὑπὸ τὸν τίτλον «*Ρωσρικὸν θαῦμα*» περὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου ἔγραψε τὰ ἑξῆς:

«Ρῶσσος παῖς, ὀνόματι Ἀντώνιος Ρουβινστάιν, γεννηθεὶς ἐν Μολδαυίᾳ, μὴ συμπληρώσας εἰσέτι τὸ δωδέκατον ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ, εὕρισκεται καὶ ἀπὸ τινων ἑβδομάδων διαμένει ἐν Λονδίῳ μετὰ τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ κ. Βιλουέν, ὅπως παράσχη τῇ πρωτεύουσῃ ταύτῃ δεῖγμα τῆς ἐκτάκτου ἱκανότητος αὐτοῦ, καίτοι μέχρι τοῦδε δὲν ἐνεφανίσθη πρὸ τοῦ δημοσίου. Ἐν ἰδιωτικαῖς συναναστροφαῖς κατέδειξε τὴν περὶ τὸ κρούειν τὸ κλειδοκύμβαλον δύναμιν αὐτοῦ καὶ ἐπεσπάσατο τὸν θαυμασμὸν οὐ μόνον τῶν προθύμως καὶ εὐχερῶς ἐκπληττομένων ὑπὸ πρωΐμων μεγαλοφυΐων, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν μουσικοδιδασκάλων τῶν κρινόντων ὑπὸ μόνον τεχνικὴν ἔποψιν. Ὁ παῖς οὗτος ὁ κατὰ τὰ ἄλλα λίαν μικρὸς ὡς πρὸς τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ καὶ ἀσθενοῦς κράσεως, ἔχει τὴν κεφαλὴν εὐρείαν καὶ ἐκτελεῖ διὰ τῶν μικρῶν του δακτύλων αὐτὴν ἐκείνην τὴν μουσικὴν, ἐν ἣ διέπρεπεν ὁ Τάλμπεργ, καὶ πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ὑποίας ἐπὶ τὸ ἀστείότερον ἐλέγετο, ὅτι ὁ διάσημος οὗτος καλλιτέχνης ἐπροικίσθη ὑπὸ τῆς φύσεως ὑπὸ πέντε δακτύλων καὶ δύο ἐν ἐκάστη χειρὶ ἀντιχείρων θετομένων εἰς κίνησιν ὑπ' ἀτμομηχανῆς. Ἠκούσαμεν τοῦ Ρουβινστάιν ἐκτελοῦντος τοιαῦτά τινα μουσικὰ ἔργα καὶ δυνάμεθα νὰ βεβαιώσωμεν τὴν ἀπταιστον ἀκρίβειαν τῆς ἐκτελέσεως αὐτῶν, τὸ δὲ μᾶλλον ἀξιοσημεῖωτον, τὴν δύναμιν δι' ἧς, κατὰ πρωτοφανὲς φυσικὸν δῶρον, κατορθοῖ ν' ἀντλή μυσικὸν σθένος, ὅπερ ὁ κρίνων ἐκ τῆς ὅλης

σωματικῆς κατσκευῆς καὶ ἰδίᾳ ἐκ τῶν βραχιόνων καὶ τῶν χειρῶν αὐτοῦ οὐδέποτε θὰ τῷ ἀπέδιδε. Πρὸς εὐχαρίστησιν τῶν ἀγαπώντων τὴν ἐλαφρὰν μουσικὴν ἀνέκρουσε συνθέματά τινα ἐκ τῶν τοῦ Λίστ, Τάλμπεργ, Χέρτσ κτλ., ἀλλ' ὅταν ἔχη πρὸ αὐτοῦ ἀκροατὰς ἀποκλειστικῶς γνώστας τῆς μουσικῆς, προτιμᾷ τὰ ἐμβριθῆ συνθέματα τῆς παλαιᾶς γερμανικῆς σχολῆς—τὰς σαφεῖς καὶ δυσχερεῖς ἐμπνεύσεις τοῦ Σεβαστιανοῦ Μπάχ καὶ Χάνδελ καὶ πάντα ταῦτα ἐκτελεῖ μετ' εὐχερείας καὶ ἀκριβοῦς ἀπροσπελάστου εἰς πολλοὺς καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν μουσικοδιδασκάλων, τὸ δὲ θαυμαστότατον, ἐκτελεῖ πάντα ταῦτα χωρὶς νὰ ἔχη πρὸ αὐτοῦ τετράδιον, ἀλλ' ἐκ μνήμης, προσὸν τοσοῦτον, ὥς φαίνεται, ἀνεπτυγμένον παρ' αὐτῷ, ὅσον σπανίως ἀπαντᾷ καὶ εἰς πρεσβυτέρους καὶ διὰ μακρᾶς ἀσκήσεως προσπαθήσαντας νὰ ἀποκτήσωσιν αὐτό. Συνιστῶμεν τὸ θαῦμα τοῦτο—ὅπερ καὶ πράγματι τοιοῦτον—οὐ μόνον εἰς τοὺς ἐραστὰς τῆς μουσικῆς, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς φυσιολόγους καὶ ψυχολόγους τοὺς διὰ τῶν παρατηρήσεών των δυναμένους ἴσως νὰ εὐρύνωσι τὰς ἀνθρωπίνους γνώσεις καὶ ἐπιχύσωσι φῶς τι ἐπὶ τοῦ τόσον ἀκατανοήτου ὅσον καὶ ἐνδιαφέροντος καὶ ἔστιν ὅτε Οὐίβερου θέματος τῆς πρωΐμου μεγαλοφυΐας συνδυαζομένης, ὥς καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ, μετὰ μερικῆς προώρου δυνάμεως».

Ὁ γράψας τὰ ἀνωτέρω κ. Αἴρτων, ἦτο καλὸς μουσικὸς, εὐπαίδευτος καὶ ἀνεξάρτητος κριτικὸς, ὥς παρὰ τοῦ Ἑλλὰ μανθάνομεν, καὶ ἐν ἄλλαις δ' εὐκαιρίαις ὁ Αἴρτων γράφων ἐν τῇ ἐφημερίδι αὐτοῦ περὶ τοῦ Ρουβινστάιν ἀποκαλεῖ αὐτὸν ἀληθὲς θαῦμα.

Ἐν τούτοις ἡ ἐπιτυχία τῆς συναυλίας τοῦ Ρουβινστάιν δὲν ἦτο τοσοῦτον μεγάλη ὅσον προσεδόκατο. Οἱ ἐν Λονδίνῳ ἦσαν τότε ἀποκλειστικῶς προσηλωμένοι εἰς τὸ εἶδωλον αὐτῶν, τὸν Μένδελσων, καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ ὀλίγον διέθετον χρόνον ὅπως ἀκούσωσιν ἄλλα μουσικὰ θαύματα. Ὅπωςδὴποτε μεγίστη ἦτο ἡ ἐπιτυχία τοῦ Ρουβινστάιν ἐν ἰδιωτικαῖς συναναστροφαῖς καὶ ἰδίᾳ παρὰ τῷ κ. Ἑλσεγερ, μεγάλῳ προστάτῃ τῶν ὠραίων τεχνῶν καὶ ἐκ τῶν ἰδιοκτητῶν τοῦ Χρόνου.

Ἐῖτα ὁ Ρουβινστάιν καὶ ὁ διδάσκαλός του ἐξηκολούθησαν τὴν περιοδείαν αὐτῶν, ἐπεκταθεῖσαν εἰς Νορβηγίαν, Σουηδίαν, Δανίαν, Γερμανίαν, Αὐστρίαν καὶ Γαλλίαν· πανταχοῦ δ' ἔτυχον κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἦντον ἐνθουσιώδους ὑποδοχῆς, ὁ δὲ Σοῦμαν ἐν τῇ Μουσικῇ Ἐφημερίδι αὐτοῦ γράφει περὶ «Oudine,» μελέτης ἐπὶ κλειδοκυμβάλου Op. I. ὑπὸ Ἀντωνίου Ρουβινστάιν, ἀποκαλῶν αὐτὸν «ἑξοχὸν παιδίον κτησάμενον ἤδη μεγάλην κλειδοκυμβαλιστοῦ φήμην.»

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς περιοδείας ταύτης ἦτο ἤδη δωδεκαέτης καὶ

οὐχὶ ὡς ἐνίει γράφουσι περίπου δωδεκαέτης. Πάντα τὰ μουσικὰ λεξικά καὶ αἱ βιογραφικαὶ σημειώσεις ἐσφαλμένως παρέχουσι τὴν χρονολογίαν τῆς γεννήσεως τοῦ Ρουβινστάιν, τοῦτο δὲ προέρχεται παρ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου, ὅστις μέχρι πρό τινων ἐτῶν ἔλεγεν ὅτι ἐγεννήθη τὴν 18/30 Νοεμβρίου καὶ οὐχὶ τὴν 16/28, ὡς ἀναφέρουσι τὰ ληξιαρχικά βιβλία τοῦ Βεσβοτινέσι καὶ μόλις ἐσχάτως εἶχεν ἀνακαλύψει ὅτι οὐχὶ κατὰ τὸ 1830 ἀλλὰ κατὰ τὸ 1829 ἐγεννήθη. Ἔτερον σφάλμα ὄλων τῶν λεξικῶν εἶνε ὅτι ἀποκαλοῦσιν αὐτὸν Ἀντώνιον Γρηγόριον Ρουβινστάιν καὶ οὐχὶ ἀπλῶς Ἀντώνιον Ρουβινστάιν. Τὸ σφάλμα τοῦτο προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι ἐν Ρωσίᾳ ἐπεκράτει ἔθιμον νὰ δίδηται εἰς τὰ τέκνα τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ Ἀντώνιος Γρηγοριόβιτς ἢ καὶ ὅταν αὐτὸς ὁ Ρουβινστάιν ὑπογράφηται «Α. Γ. Ρουβινστάιν» οὐδὲν ἄλλο σημαίνει εἰμὴ ὅτι ὁ Ἀντώνιος εἶνε τέκνον τοῦ Γρηγορίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

Βίος ἐν Βερολίνῳ. Ἐγκατάστασις ἐν Ρωσίᾳ.

Κατὰ τὸ 1843 ἡ κυρία Ρουβινστάιν, γυνὴ δραστηρία καὶ πλήρης πεποιθήσεως οὐ μόνον ἐπὶ τὸ τάλαντον τοῦ πρεσβυτέρου αὐτῆς υἱοῦ, ἀλλὰ καὶ τοῦ νεωτέρου, τοῦ Νικολάι, ὅστις, εἰρήσθω ἐν παρόδῳ, ἦτο καλλιτέχνης ἐπισκιασθεὶς ὑπὸ τῆς τὰ πάντα κατακλυζούσης φήμης τοῦ ἀδελφοῦ, μετέβη μετὰ τῶν δύο τούτων τέκνων εἰς Βερολῖνον ἵνα συμβουλευθῇ τὸν Μέγερβερ περὶ τῆς ἀνατροφῆς αὐτῶν. Ὁ Μέγερβερ, ὡς θὰ ἐπραττε καὶ πᾶς ἄλλος, ἔδωκεν αὐτῇ τὴν προχειροτάτην καὶ ἀρίστην συμβουλήν, ταύτῃ δ' ἀκολουθήσασα καὶ ἡ κυρία Ρουβινστάιν ἔμεινεν ἐν Βερολίνῳ, ἐνθα οἱ δύο ὑπερφυεῖς παῖδες ἐγένοντο μαθηταὶ τοῦ διασήμευ μελοποιοῦ καθηγητοῦ Δέεν.

Παρ' αὐτῷ αἱ πρόοδοι αὐτῶν ὑπῆρξαν ταχεῖαι, ἰδίᾳ δὲ ἡ τοῦ Νικολάι, ἀλλὰ κατὰ τὸ 1846 ἡ κυρία Ρουβινστάιν, λαβοῦσα τὴν εἶδησιν ὅτι ὁ σύζυγος αὐτῆς ἡσθένει, ἐπανεκάμψεν ἐν σπουδῇ μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς Νικολάι εἰς Μόσχαν, ἐνθα εὗρε τὸν σύζυγον νεκρόν.

Ἐκτοτε νέα περίοδος βίου ἄρχεται διὰ τὸν Ἀντώνιον, διότι ὅτε ἐξεκαθαρίσθη ἡ περιουσία τοῦ πατρὸς, κατεφάνη ὅτι ἐλάχιστα ὑπελείποντο διὰ τὰ τέκνα καὶ τὴν οἰκογένειαν. Οὕτω δὲ ὁ Ἀντώνιος, ὁ μείνας ἐν Βερολίνῳ ἀπὸ τοῦ δεκάτου ἔκτου ἔτους τῆς ἡλικίας εὗρέθη ἡναγκασμένος νὰ κτᾶται μόνος τὰ πρὸς ζωάρκειαν. Ἀπελθὼν ἐκ Βερολίνου μετέβη εἰς Βιέννην, ἐνθα διδάσκων διέτριψε μέχρι τοῦ 1847. Εἶτα ἐπεχείρησε περιοδεῖαν ἀνά τὴν Οὐγγαρίαν μετὰ τοῦ πλαγιαυλιστοῦ

Χάιντλ. Ἄλλ' ἐπῆλθον χαλεπώτεροι καιροὶ καὶ ἐπανεκάμφεν εἰς Βερολίνον μετὰ μεγάλων προσδοκιῶν καὶ εὐρείας φιλοδοξίας. Τὰ πάντα ὁμῶς προσέκοψαν εἰς τὸ κενὸν τοῦ βαλκαντίου. Ἡ δυσχερὴς θέσις τοῦ τότε ἐφ' ἧς τοῦ Ρουβινστάιν παρεῖχε νέον χρωματισμὸν εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ βίου αὐτοῦ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν ἐνθουσιασμὸν καὶ τὰς πανηγυρικὰς ὑποδοχὰς δι' ὧν ἐχαιρετίσθη ὁ ὑπερφυῆς παῖς ἐν τῇ πρώτῃ αὐτοῦ ἀνὰ τὴν Εὐρώπην περιοδείᾳ.

Ἦν τούτοις αἱ περιστάσεις ἀπείδαινον δεινότεραι· ἡ τύχη ἐδείκνυτο αὐτῷ δυσμενεστέρα ἐν Βερολίνῳ ἢ ἐν Βιέννῃ· καθότι ἡ χώρα ἐταράσσεται ὑπὸ τῶν ἐμφυλίων διαμαχῶν τοῦ 1848, καθ' ἃς ὑπὸ τὴν κατακλύζουσαν τὰ πάντα πολιτικὴν ἑξαψιν, οὐδεμίᾳ προσοχῇ ἐδίδετο εἰς καλλιτεχνικὰ ἔργα, ὥστε ὁ Ρουβινστάιν ἐν τῇ ἀπέλπιδι θέσει αὐτοῦ ἀπεφάσισε νὰ μεταβῇ εἰς Ἀμβούργον καὶ ἐκεῖθεν ἀποπλεύσῃ εἰς Ἀμερικὴν.

Ἀτυχῶς ἐγκατέλιπε τὸ σχέδιον τῆς εἰς Ἀμερικὴν μεταβάσεως· διότι καίτοι ἀφίκετο εἰς Ἀμβούργον, οἱ φίλοι ἀπέτρεψαν αὐτὸν τοιοῦτου διαβήματος καὶ ἐπόμενος ταῖς συμβουλαῖς αὐτῶν, ἀπῆλθεν ἐκ τῆς πόλεως ταύτης καὶ ἐπανεκάμφε κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1848 εἰς Πετρούπολιν.

Ἐν τοῖς ρωσικοῖς μεθερίοις συνέβη αὐτῷ ἀπρόοπτον, ὅπερ ὑπερβολικῶς μὲν χρωματίζεται ἐν ταῖς διαφόροις βιογραφίαις τοῦ μεγάλου κλειδοκυμβαλιστοῦ, ἀλλ' ὅπερ, καίπερ αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ ἥμισυ ἐπικίνδυνον, μετεῖχε σοβαρότητος καὶ παρέσχεν ἱκανὰς ἐνοχλήσεις τῷ νεαρῷ καλλιτέχνῃ. Ὁ Ρουβινστάιν, ὡς συνειθίζουσιν οἱ νεαροὶ μουσικαί, ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ πελωρίων διαστάσεων κιβώτιον πλήρες τετραδίων μουσικῶν συνθεμάτων. Αἱ διαστάσεις καὶ τὸ βάρος τοῦ κιβωτίου διήγειρον τὰς ὑπονοίας τῶν ἐν τοῖς μεθερίοις κλητῆρων τῆς μυστικῆς ἀστυνομίας καὶ τὰ πάντα κατεσχέθησαν οὐχὶ δὲ καὶ ἀλόγως, καθόσον μέσον τῶν ἀναρχικῶν πρὸς εἰσαγωγὴν ἀπηγορευμένων ἀντικειμένων εἰς Ρωσίαν ἦτο τὸ εἰσάγειν τοιαῦτα ὑπὸ τὸ κάλυμμα μουσικῶν τετραδίων.

Τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο παρέσχεν ἀφορμὴν εἰς πολλὰς δυσαρέστους φήμας· διεδόθη ὅτι ὁ Ρουβινστάιν ἐρρίφθη εἰς τὰς φυλακάς, ὅτι ἔμεινε καθειργμένος ὁλοκλήρους μῆνας, ὅτι θ' ἀπεστέλλετο εἰς τὴν Σιβηρίαν ἂν κατὰ καλὴν τύχην ὁ κόμης Βιελόρσκι, μουσικὸς Μαικήνας τῆς ἐποχῆς ταύτης, δὲν ἐμάνθανε τὸν κίνδυνον, ὃν διέτρεχε ὁ νεαρὸς φίλος του καὶ δὲν ἀπενέβαινε καὶ διέσωζεν αὐτὸν ἐγκαίρως. Τοιαῦτα καὶ παρὰ πλῆσια διεδίδοντο, ἀλλὰ τὸ γεγονός εἶνε ὅτι τὰ μουσικὰ συνθέματα κατεσχέθησαν καὶ ἔμειναν ὑπὸ κατὰσχισιν ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον, ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ Ρουβινστάιν ἀπέλαμε ν' ἀναζητῇ αὐτὰ καὶ ἤρξατο ὁλο-

σχερῶς νὰ τὰ λησμονῇ, ὅτε ἡμέραν τινὰ ἐν τῷ τοῦ Βερνάρδου βιβλιοπωλείῳ μουσικῶν ἔργων τὸν ἠρώτησέ τις ποῖα ἦσαν τὰ μουσικὰ συνθέματα τὰ ὑπὸ τὸ ὄνομά του, κατ' εἰδοποίησιν τῆς Ἐφημερίδος τῆς Ἀστυνομίας, δημοπρατούμενα· διότι, ὡς τοῦτο τακτικῶς συνέβαινεν, ἡ Ἀστυνομία διὰ τοιούτων δημοσιεύσεων προειδοποιεῖ τοὺς κυρίους τῶν πωλουμένων ἀντικειμένων ἵνα οὗτοι ἐγκαίρως προσέλθωσι καὶ τὰ διεκδικήσωσιν. Ὁ Ρουβινστάιν ἐμνήσθη τότε τῶν μουσικῶν αὐτοῦ συνθεμάτων καὶ ἔσπευσεν εἰς τὴν Ἀστυνομίαν πρὸς ἀναζήτησιν αὐτῶν. Ἀλλ' ἦτο πλέον ἀργά· πάντα πλέον εἶχον πωληθῇ εἰς διαφόρους παντοπώλας, ἢ βουτυροπώλας καὶ οὐδέποτε πλέον ἐπανεῖδεν αὐτά.

Ὁ Ρουβινστάιν ἀφίκετο εἰς Πετρούπολιν ἔχων, οὕτως εἰπεῖν, συνοδοιπόρον τὴν χολέραν, ἣτις ἀκριβῶς τότε, κατὰ τὸ φθινόπωρον καὶ τὸν χειμῶνα τοῦ 1848 ἐνέσκηψεν ἐν Ρωσσίᾳ καὶ ὁσημέραι ἐπετείνετο. Ὁ Ρουβινστάιν εὐτυχῶς διέφυγε τὴν νόσον καὶ τῇ 21 Νοεμβρίου παρέστη ἐν τῇ δοθείσῃ ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ Λυκείου Πέτρου καὶ Παύλου συναυλίᾳ ὑπὸ τοῦ διασῆμου Βιετάν, καθ' ἣν οἱ δύο καλλιτέχναι ἐξετέλεσαν σονάταν τοῦ Μπάχ ἐπὶ τετραχόρδου καὶ κλειδοκυμβάλου.

Περὶ τῆς συναυλίας ταύτης ὑπάρχει ἀφήγησίς τις, ἐὰν μὴ τι ἄλλο, θυμηδίαν προκαλοῦσα, δημοσιευθεῖσα δὲ ὑπὸ κριτικοῦ τινος ὀνόματι Δάμκε, ὅστις ρίπτει τὰ βέλη του κατὰ τῶν δύο καλλιτεχνῶν. Ὁ Δάμκε ἦτο ὀξύχολος ἐπικριτὴς πεφυσιωμένος πως ἐπὶ ταῖς ἰδίαις αὐτοῦ ἐμπνεύσεσιν, ἀλλὰ κατὰ τὰ ἄλλα χρήσιμος ἀνὴρ ἐκ τῶν τότε ἐν Πετροπόλει καὶ οὐ σμικρὸν συντελέσας εἰς τὴν διάπλασιν καὶ ἀνύψωσιν τοῦ δημοσίου μουσικοῦ αἰσθήματος. Ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ὁ Ρουβινστάιν καὶ ὁ Βιετάν ἀνέγραψαν ἐν τῷ προγράμματι αὐτῶν, ὅτι θὰ ἐξετέλουν σονάταν τοῦ Μπάχ ἐπὶ κλειδοκυμβάλου μετὰ τετραχόρδου, ἀλλὰ γινώσκοντες ἴσως τὰς τάσεις τοῦ δημοσίου καὶ θέλοντες ν' ἀρέσωσιν αὐτῷ, ἀντὶ τῆς ὅλης σονάτας ἐξετέλεσαν τὰ ζωηρότερα μέρη τῆς ἐν *Mi* μείζονι σονάτας καὶ τὸ γοργόν μέρος τῆς ἐν *La* μείζονι, κατὰ τοῦ συμφυρμῶν δὲ τούτου ἡ κριτικὴ ἐπετέθη μετ' αὐστηρότητος καὶ ὀξύτητος.

Ὁ Ρουβινστάιν τῇ 19 Δεκεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἔδωκε τὴν ἀπὸ τῶν ἡμερῶν, καθ' ἧς ὡς παῖς ἐθαυμάσθη, πρώτην μουσικὴν αὐτοῦ συναυλίαν ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς διόδου Νέβσκη, συμπράξει τοῦ Σούμπερτ ἐπὶ βαρβίτου καὶ τῆς κυρίας Κόννιγκ διασῆμου χοιδεῦ ἐξ Ὁλλανδίας. Ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ὁ Ρουβινστάιν ἐξετέλεσε τὴν πρώτην συναυλίαν του, οὐχὶ τὴν περίπυστον ἐν *Mi* ἐλάσσονι τὴν νῦν καλουμένην πρώτην, ἀλλὰ πρωῒμωτέραν τινὰ συναυλίαν του ἐν *Fa* μείζονι, μήπω ἐκδοθεῖ-

σαν, νῦν ἀπολεσθεῖσαν, ἴσως δὲ καὶ λησμονηθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ρουβινστάιν.

Ἡ συναυλία, κατὰ τὴν μαρτυρίαν πάντων τῶν κριτικῶν, μὴδ' αὐτοῦ τοῦ Δάμκε ἐξαιρουμένου, ἦτο ἀξία κρείττονος τύχης. Ὁ Δάμκε ἰδίᾳ, ὁ μὴ εὐχαρῆς εἰς ἐπαίνους, μετ' ἐνθουσιασμοῦ ἐξαίρει τὴν πρώτην συναυλίαν τοῦ νεαροῦ μουσικοῦ. Ἡ συναυλία αὕτη ταχέως ἐπισπάσατο τὴν εὐνοίαν τοῦ δημοσίου καὶ κατὰ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1849 ὁ Ρουβινστάιν ἐκ νέου ἐτέλεσε «τὴν ὡραίαν ταύτην συναυλίαν» ὡς ἀποκαλεῖ αὐτὴν ὁ Δάμκε. "Απκσαι αἱ ρωσικαὶ ἐφημερίδες ἀφιέρουν ἐκτενῆ ἄρθρα ἐκτιθέντα τὰ κατ' αὐτὴν καὶ φύλλον τι παραδόξως πῶς ἀπεκάλει τὸν Ρουβινστάιν **ξένον**.

Τῇ 9 Μαρτίου ὁ Ρουβινστάιν μετέσχε τῆς ὑπὸ τοῦ Βιετάν δοθείσης συναυλίας καὶ τῇ 1 Μαΐου ἦτο εἰς ἐκ τῶν τεσσάρων ἐκτελεστῶν — αἱ τρεῖς ἄλλοι ἦσαν ὁ Λέβι, Δάμκε (ὁ κριτικὸς) καὶ ὁ Φράκμαν — τῶν ἀναλαβόντων νὰ ἀνακρούσωσι τὸ Contrast τοῦ Μόσλες.

Τῆς περιόδου τῶν συναυλιῶν κατὰ Μάιον περατουμένης, μετέβη ὁ Ρουβινστάιν τὸν Ἰούλιον εἰς Μόσχαν καὶ ἐκεῖθον εἰς Νίζνι-Νοβγορόδ καὶ ἄλλας ἐπαρχιακὰς πόλεις, ἐν αἷς μετὰ πάσης ἐπιτυχίας ἔδωκε συναυλίας.

Κατὰ τὰ ἔτη 1848, 1849 καὶ 1850 ἡ χολέρα κατεμάστιζε τὴν Πετρούπολιν, ἀλλ' οἱ τῆς Πετροπόλεως κάτοικοι παρὰ τὸν σπουδαῖον ἀριθμὸν τῶν θανάτων τῶν ἀναγραφομένων ἐν τοῖς ἡμερησίοις χολερικοῖς δελτίοις, ἐπόμενοι τῇ ἀρχῇ «πίωμεν καὶ φάγωμεν, αὔριον γὰρ ἀποθανούμεθα» ἐβίουσαν ὥσεί μὴδὲν τὸ ἀπειλητικὸν ὑπῆρχε, καὶ μελοδράματα, συναυλίας, χοροὶ μετημφιεσμένων καὶ πάντα τὰ εἶδη τῶν διαχύσεων ἦσαν ἐν πλήρει ζωηρότητι.

Ὁ Χένσελ τότε ἐν ὅλῃ τῇ δόξῃ τοῦ σταδίου αὐτοῦ, ἦτο τὸ εἶδωλον καὶ ὁ θαυμασμὸς τοῦ λαμπροῦ ἀριστοκρατικοῦ σμήνους τῶν μαθητῶν αὐτοῦ. Ὁ Βιετάν, ὁ πρίγκιψ τῶν τετραχορδιστῶν, ὡς ἀπεκάλουν αὐτὸν αἱ ἐφημερίδες, ἦτο κατὰ πάντα χειμῶνα τακτικὸς φοιτητὴς τῆς Πετροπόλεως καὶ τὸ ἰταλικὸν μελόδραμα διετέλει ἐν πάσῃ τελειότητι.

Κατὰ τὸ 1850 ὁ Μάριος, ἡ Γκρίζι, οἱ Τάμερλικ καὶ Ταμβουρίνη ἔδρων ἐπὶ τῆς σκηνῆς καὶ ἡ ἀτμόσφαιρα πεπληρωμένη ἦτο τοῦ ἐξάλλου ἐκείνου καὶ νῦν ἀκαταλήπτου ἐνθουσιασμοῦ, ὃν τότε προῦκάλει τὸ ἰταλικὸν μελόδραμα. Αὐτὸς ὁ Ρουβινστάιν ὁμολογεῖ ὅτι δάκρυα τῷ ἀπέσπων οἱ γλυκαῖς τόνοι τῆς φωνῆς τοῦ Μαρίου καὶ τῆς Γκρίζι καὶ ἐξίσταται ἀναμιμνησκόμενος τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους συνέθετο τὸ πρῶτον μελόδραμά του *Δη-*

μήτρι Δόνοκοι καὶ ἐν μεγάλῃ συναυλίᾳ ὑπὲρ τῶν πτωχῶν, ἐξετέλεσε κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ ἔργου τούτου. Ἀλλ' ὅποια μουσικὴ ἐορτὴ ἦτο ἢ περὶ τὰ τέλη τοῦ ἔτους, τῇ 17 Δεκεμβρίου, ὅτε ἐν τῇ συναυλίᾳ τῆς κυρίας Σάλομαν ὁ Τάμπερλικ, ὁ Ταμβουρίνι, ὁ Βιετάν καὶ ὁ Ρουβινστάιν ἔδρασαν ὁμοῦ ἐν τῇ μεγαλοπρεπεστάτῃ τῶν μουσικῶν αἰθουσῶν, ἐν τῇ αἰθούσῃ τῶν εὐγενῶν! Ἐκτοτε ἐστερεώθη ἢ ἐν Πετροπόλει θέσις τοῦ Ρουβινστάιν καὶ πάντες ἀνεγνώριζον ἐν αὐτῷ νεαρὸν κλειδοκυμβαλιστὴν καὶ μελοποιὸν οὐ μόνον ἐκτάκτου ἀλλὰ καὶ ὁσημέραι ἀναπτυσσομένης δυνάμεως. Τὸ κατὰ κόρυφον σημεῖον τῆς κοινῆς ταύτης γνώμης ἀναπαριστᾷ τὸ ἔτος 1852, καθ' ὃ οἱ κριτικοὶ ὡς ἐκ συνθήματος φαίνονται καταβάλλοντες πάσας αὐτῶν τὰς δυνάμεις ἀνθαμιλλώμενοι τίς θὰ ὑπερακοντίσῃ τοὺς λοιποὺς ἐν τῷ ἐνθουσιασμῷ καὶ τοῖς ὑπὲρ τοῦ μεγάλου καλλιτέχνου ἐγκωμίσις.

Κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1858 ἐξετέλεσε συναυλίαν ἐν τῇ αἰθούσῃ Λίχτενταλ, ὃ δὲ φίλος αὐτοῦ Δάμκε, ἐν ὁρμῇ ἀκατασχέτου ἐνθουσιασμοῦ, τὸν προσεφώνησεν ἀληθῆ καλλιτέχνην, φύσει καὶ θέσει τοιοῦτον. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὁ Ρουβινστάιν ἐξετέλεσε τὴν συναυλίαν τοῦ μὴ λαβὼν ὑπ' ὄψιν τὴν δαπάνην καὶ μόνον ἐξ ἔρωτος πρὸς τὴν τέχνην καί, ὡς ὁ Δάμκε ἔγραφεν, οὐχὶ ὡς ἄλλοι χάριν ἀργυρολογίας· ὅτε δὲ ἀφίκετο ἡ στιγμή τῆς ἐκκαθαρίσεως τῶν λογαριασμῶν, διὰ τὸν νεαρὸν καλλιτέχνην, καίτοι ἡ αἴθουσα ἦτο κατάμεστος ἀκροατῶν, οὐδὲν ἄλλο ὑπελείφθη ἢ ἡ τιμὴ. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἤρκει, διότι εὗρε πρώτης τάξεως ὀρχήστραν πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς μεγάλῃς αὐτοῦ συμφωνίας — δευτέρου αὐτοῦ συνθέματος — καὶ πρὸ παντὸς ἄλλου τοῦτο ἐπόθει. Οὕτω λοιπὸν ὁ ἀστὴρ τοῦ Ρουβινστάιν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἀνυψοῦτο. Ἐκέκτητο τὸ σπουδαῖον προσὸν τῆς ἐργατικότητος, τὸ καὶ ὑπὸ τοῦ Γκαϊτε ἐξυμνούμενον, καὶ τὸν χρόνον αὐτοῦ νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἀφιέρου εἰς τὴν τέχνην.

Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο, 1852, τὸ πρῶτον μελόδραμά του Δημήτρι Δόνοκοι ἐδιδάχθη τὸ πρῶτον καὶ μετὰ πολλῆς ἐπιτυχίας ἐν τῷ Μεγάλῳ Θεάτρῳ. Τῷ μελοδράματι τούτῳ ὁ Ρουβινστάιν ὀφείλει πολυτιμότητα ἐν τῷ βίῳ αὐτοῦ φιλίαν, τὴν μετὰ μάλα εὐπαιδεύτου καὶ περισπουδάστου κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην γυναικός, τῆς μεγάλῃς δουκίσσης Ἑλένης. — Γνώρισμα τῆς ὀξείας νοημοσύνης τῆς μεγάλῃς δουκίσσης εἶνε ὅτι εὐθὺς διέκρινε τὸν ἀληθῆ μαργαρίτην καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς καλλιτεχνικῆς εὐφυΐας του, οὕτω δὲ κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1852 ὁ Ρουβινστάιν προσεκλήθη ὑπ' αὐτῆς καὶ ἐγκατέστη εἰς τὰ ἐν Καμενόϊ Ὀστρόβ ἀνάκτορά της.

Εὐχερῶς συμπεραίνει τις πόσον εὐτυχὴς ἦτο ἐν αὐτοῖς ὁ νεαρὸς μου-

σικός. Τὰ ἀνάκτορα τῆς μεγάλης Δουκίσσης ἦσαν τὸ ἐντευχτήριον εἰς ὃ,τι ἐν παιδείᾳ, ἀκμῇ, καλλονῇ καὶ λαμπρότητι ἀνθρωπίνῃ ὑπῆρχεν ἐν Ρωσσίᾳ ἢ ἐπισκέπτετο αὐτὴν — εἶδος βασιλικῆς ἐπαύλεως Rambouillet — εἰς ὃ προσθετέον καὶ τὴν καλλονὴν τοῦ τοπίου ἰδίᾳ ἐν ὥρᾳ ἔαρος καὶ θέρους.

Οἱ μὴ ἐπισκεφθέντες τὴν Ρωσσίαν δὲν δύναται νὰ μορφώσωσιν ἐννοίαν τῆς ἀγριωπῆς, ὁροσοβόλου, γοητευτικῆς ὠραιότητος τοῦ θέρους βορείων κλιμάτων, τῶν διαυγῶν νυκτῶν, τῆς ζωηρότητος τῆς χλόης, τῆς λεπτότητος τῶν ἀνθέων καὶ τῶν φυλλωμάτων. Ἰδίᾳ τὰ ἀνάκτορα τοῦ Καμενός Ὀστρόβ κείμενα, ὡς καὶ τὸ ὄνομά των δηλοῖ, ἐπὶ νήσου τοῦ Νέβα καὶ περιστοιχιζόμενα ὑπ' ἄλλων ἐξ ἴσου ἐπιχαρίτων νήσων, σκιαζόμενα ὑπὸ ἐλάτων καὶ ἄλλων δασυφύλλων δένδρων, φαιδρυνόμενα ὑπὸ τῶν ἄσμάτων τῶν ἀηδόνων καὶ κωσσύφων, πανταχοῦ παρέχοντα σκιάδας καὶ περιπάτους μονήρεις καὶ ἐπαγωγούς. ἦσαν καὶ εἶνε εἶδος Ἀρκαδίας ἐν μικρογραφίᾳ καὶ κατ' ἐξοχὴν προσφυές ἐνδιαίτημα εἰς ρεμβώδεις καὶ ποιητικούς χαρακτῆρας, κατ' ἐξοχὴν δὲ εἰς καλλιτέχνην, εἰς οὗ τὰς φλέβας σκιρτᾷ θερμὸν νεότητος αἷμα, αἴσθημά τι ἀορίστου μυστικισμοῦ καὶ ἐπιζητήσεως ἐν τῷ βίῳ καλοῦ, μὴ ἐξανθῆσαν εἰσέτι ὑπὸ τοῦ χρόνου ἢ τῆς πείρας, ἀλλὰ μεστὸν ἐλπίδος καὶ πεποιθήσεως εἰς τὸ μέλλον, καθιστώσης τὴν ζωὴν μυχιαίτατον τῆς καρδίας ὄνειροπόλημα.

Ἐν τοιούτῳ ἐνδιατήματι ὁ Ρουβινστάιν τῇ αἰτήσει τῆς Μεγάλης Δουκίσσης ἤρξατο συνθέτων τρία μελοδράματα, *Θωμᾶν τὸν παράφρονα*, τὴν *Ἐκδίκησιν* καὶ τὸν *Κυνηγὸν τῆς Σιβηρίας*, ἅπαντα ἐπὶ ρωσικῶν θεμάτων, διότι ἡ Μεγάλη δούκισσα ἦτο ἐνθουσιώδης λάτρις τῆς Ρωσσίας καὶ ἐμπλεως πεποιθήσεως ἐπὶ τὰς δυνάμεις αὐτῆς. ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν δὲ τῆς βασιλικῆς φίλης του, ἡ ἐλπίς καὶ πεποίθησις, αἱ ἐν Μόσχᾳ παιδιόθεν ἐμφωλεύουσαι ἐν τῇ καρδίᾳ του, ἀνέβαλλον εἰ πέρ ποτε ἰσχυραὶ καὶ ἀκμαῖαι.

Κατὰ τὸ 1853 ἐδημοσίευσεν τὰς δύο πασιγνώστους διὰ κλειδοκύμβαλον μελωδίας αὐτοῦ, ἐξ ὧν τὴν ἐτέραν, τὴν ὠραίαν μελωδίαν ἐν μείζονι ἀφιέρωσεν εἰς τὴν Α. Α. Ὑψ. τὴν Μεγάλην δούκισσαν Ἑλένην. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐν συναυλίᾳ ἐκτελεσθεῖσῃ ὑπ' αὐτοῦ ἀνέκρουσε τὴν ἐν μείζονι τριωδίαν, τὴν ἐν *la* ἐλάσσονι *sonάταν* διὰ κλειδοκύμβαλον καὶ τετράχορδον καὶ συνάμα τὸν μαργαρίτην τῶν ὅλων ἔργων αὐτοῦ, τὴν πασίγνωστον *sonάταν* ἐν *fa* μείζονι διὰ κλειδοκύμβαλον καὶ τετράχορδον, ἥτις ὅπουδῆποτε εἶνε γνωστὴ καὶ καλλιεργεῖται μουσικῇ ἐκτελεῖται καὶ ἀκούεται πάντοτε μετ' εὐχαριστήσεως. Ἀναμφιδόλως εἰς τὸ

ἐξαίσιον κάλλος τῆς σονάτας ταύτης συνεβάλλετό πως καὶ ἡ ἔμπνευσις, ἣν ὁ Ρουβινστάιν ἤντλει ἐκ τῆς λαμπρότητος τῆς συναναστροφῆς τῶν λογίων ἀνδρῶν καὶ περικαλλῶν γυναικῶν τῶν συνδιαιωμένων ἐν τοῖς ἐν Καμενόι Ὀστρόβ ἀνακτόροις τῆς Μεγάλης δουκίσσης καὶ ἐκ τῆς ὠραιότητος τῶν περὶ τὰ ἀνάκτορα τοπίων.

Κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 1853 παρατηροῦμεν ὅτι μετέβαλεν ἐπὶ τὰ κρεῖττω τὴν λαμπρὰν αὐτοῦ ἐν Fa μείζονι συναυλίαν κατὰ τὸ andante, ἀλλὰ πάντοτε Ρουβινστάιν ὁ συνθέτης ἐπισκιάζει Ρουβινστάιν τὸν κλειδοκυμβαλιστήν.

Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο καὶ ὁ Βάλφ διῆλθεν ἐκ Πετροπόλεως, ἐνθα οὐ μικρὰν ἐντύπωσιν κατέλιπον τὰ ἔργα αὐτοῦ.

Κατὰ τὸ ἔαρ, Θωμᾶς ὁ παράφρων, ἡ Ἐκδίκησις καὶ ὁ Κυνηγὸς τῆς Σιβηρίας ἐπερατώθησαν, τὸ πρῶτον δὲ τούτων ἐδιδάχθη μετὰ μεγάλης ἐπιτυχίας ἐν τῷ θεάτρῳ, ὅπερ βραδύτερον ἐκάη καὶ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ γηπέδου ἀνωκοδομήθη τὸ νῦν Θέατρον Μαρία. Τὰ ἄλλα μελοδράματα οὐδέποτε ἐδιδάχθησαν, χαθέντων τῶν χειρογράφων ἐν τῷ θεάτρῳ, ἀλλ' ὁ Κυνηγὸς τῆς Σιβηρίας διασώζεται καὶ νῦν ἐν Πέτερχωφ, ἐν αὐτῇ τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Ρουβινστάιν.

Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ὁ ἀκαταπόνητος καλλιτέχνης παρσκευάζετο εἰς μεγάλην περιοδείαν χάριν συναυλιῶν καὶ ἔμελλε νὰ ἐμφανισθῇ ἐκ νέου ἐπὶ τῶν σκηνῶν τῶν παιδικῶν αὐτοῦ θριάμβων καὶ καταδείξῃ τῷ κόσμῳ ὁποῖος ἀπέβη ὁ ὑπερφυῆς παῖς.

Πάντες οἱ χλευάζοντες τὰς πρωῒμους μεγαλοφυΐας ὥς ἀναλογισθῶσι πόσον φρονίμως θ' ἀπέφευγον κενὰς ἀπεραντολογίας, ἂν ἐλάβανον ὑπ' ὄψιν ὅτι ὅπως ἀπαριθμοῦσι τὰς ὑπερφυεῖς πρωῒμότητας τὰς μὴ κατόπιν δούσας καρπὸν τινα, εὖτω φαίνονται λησμονοῦντες ὅτι ὁ Τάσσος ἀπεστήθιζε καὶ συνέταττε ποιήματα ἐπταέτης· ὅτι ὁ Β. Πασχάλ μόνις ἐν ἡλικίᾳ ἐξ ἐτῶν ἔλυσε μόνος τὸ τριακοστὸν δεύτερον πρόβλημα, τοῦ Εὐκλείδου· ὅτι ὁ Μότσαρτ κατὰ τὴν αὐτὴν περίπου ἡλικίαν συνέθετε συναυλίαν ἐπὶ κλειδοκυμβάλου καὶ ὅτι, σχεδὸν ἄνευ ἐξαιρέσεως, πάντες οἱ διάσημοι μουσικοὶ ἦσαν τοιαῦται πρωῒμότητες εἴτε ὥς ἐκτελεσταὶ εἴτε ὥς συνθέται καὶ ἔσθ' ὅτε καὶ κατ' ἀμφοτέρα ὥς ὁ Βετῶβεν, ὁ Μπάχ, ὁ Χάνδελ, ὁ Σωπέν, ὁ Μένδελσων καὶ ὁ Λίστ.

(Ἔπεται συνέχεια).